

зроблено висновок про застосування, як загальних цивільно-правових, так і спеціальних еколого-правових підходів щодо компенсації екологічної шкоди у сфері залізничного транспорту.

Ключові слова: екологічна шкода, екологічна безпека, залізничний транспорт, охорона довкілля.

Аннотація

Антонюк У. В. Гражданско-правовая ответственность за вред, причиненный окружающей среде в процессе деятельности железнодорожного транспорта в Украине. – Статья.

В данной статье проведен анализ правового регулирования возмещения вреда, причиненного окружающей среде в процессе эксплуатации объектов железнодорожного транспорта и сделан вывод о применении, как общих гражданско-правовых, так и специальных эколого-правовых подходов к компенсации экологического ущерба в сфере железнодорожного транспорта.

Ключевые слова: экологический вред, экологическая безопасность, железнодорожный транспорт, охрана окружающей среды.

Summary

Antoniuk U. V. Civil liability for damage to the environment in the process of rail transport in Ukraine. – Article.

This article analyzes the legal regulation of compensation for damage caused to the environment during the operation of the railway and concluded that the use as general civil and special environmental and legal approaches to compensate for environmental damage in the rail sector.

Key words: ecological damage, ecological safety, railway transport, guard of environment.



УДК 349.6:349.415

І.В. Барчук

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового,
екологічного,
земельного та аграрного права
Івано-Франківського факультету

Національного університету
«Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕПРАВОМІРНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ В УКРАЇНІ

Актуальність. Питання щодо особливостей еколого-правової відповідальності за неправомірне використання окремих водних об'єктів в Україні є вельми актуальним та таким, що потребує вирішення ряду спірних питань якомога швидше та ефективніше, так як існуючі в чинному законодавстві правові приписи про водні об'єкти, які стосуються заборон та зобов'язань, недостатньо повно забезпечені нормами, що встановлюють юридичну відповідальність за їх невиконання.

Наукова новизна та ступінь дослідження. Над проблематикою правового регулювання відповідальності за порушення режиму використання та охорони об'єктів довкілля України займалось ряд науковців, зокрема, В.І.Андрейцев, А.П.Гетьман, В.І.Гордєєв, Б.В.Єрофєєв, Краснова, Н.Р.Малишева, О.О.Погрібний, Ю.С.Шемшученко, М.В.Шульга та деякі інші, проте їх напрацювання стосувались або загального поняття цивільно-правової відповідальності або відповідальності щодо окремих природних об'єктів, в контексті малих річок дане питання поки що не розглядалось. Тому метою даної статті є висвітлення порядку відшкодування збитків, спричинених водним об'єктам, в тому числі малим річкам, та внесенням пропозицій до чинного законодавства для усунення певних прогалин.

Правовідносини з використання природних об'єктів не тотожні цивільно-правовим і мають свою специфіку, яка зумовлена особливим значенням природних об'єктів, неможливістю швидкого штучного їх відтворення, складністю факторів, що становлять зміст шкоди, віддаленістю прояву екологічної шкоди в часі і просторі, недержаних доходів від втрати або пошкодження даних об'єктів тощо [1; с.63].

У відповідності зі статтею 22 Цивільного кодексу України

відшкодування збитків є одним зі способів відшкодування шкоди [2]. Таким чином, порушники водного законодавства при притягненні до майнової відповідальності зобов'язані відшкодувати реальний збиток та упущену вигоду в розмірах, передбачених діючим законодавством України.

Водний кодекс України не вирішив конкретно питання про розмір збитків, які підлягають відшкодуванню у разі порушення водного законодавства стосовно водних об'єктів. По суті, ці нормативні приписи в частині визначення розмірів збитків є відсилочними. На даний час основним нормативним документом, де визначаються спричинені збитки, є затверджена наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20.07.2009р. №389 Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів (далі — Методика) [3].

Методика встановлює основні вимоги стосовно порядку проведення розрахунків заподіяних збитків і застосовується при здійсненні державного контролю у сфері охорони і раціонального використання водних ресурсів. В ній закріплено коефіцієнти кратності в залежності від значення водного об'єкту в господарстві. Тим часом багато водних об'єктів, в тому числі і водні об'єкти, мають не тільки господарське, а й велике екологічне та рекреаційне значення, чого Методикою не враховано.

Крім того, у статті 5 Водного кодексу України усі водні об'єкти поділяються по значимості на дві категорії: загальнодержавного і місцевого значення[4]. Вважаємо, що розмір майнової відповідальності у відношенні водних об'єктів загальнодержавного значення повинен бути вищим, ніж водних об'єктів місцевого значення. Викладене дозволяє зробити висновок, що Методика підрахунку заподіяних збитків повинна відбивати специфіку кожного водного об'єкту, а сума збитків не повинна залежати тільки від господарського значення водного об'єкту. Необхідно враховувати не тільки економічне, але й екологічне значення водних об'єктів.

Виходячи із змісту ряду норм, що закріплені в Методиці, деякі з них

є позитивними, а саме: заподіяні збитки підлягають стягненню, як правило, у повному обсязі, без застосування норм зменшення розміру стягнення. У випадку наявності у винної особи документальних даних про екологічно обґрунтовані витрати коштів на ліквідацію наслідку забруднення, сума цих коштів виключається із розрахункової суми збитків. Такий підхід, викладений у Методиці, є правильним, оскільки винна особа відповідно до екологічного законодавства, у першу чергу, зобов'язана здійснювати заходи для ліквідації шкідливих наслідків своєї протизаконної діяльності.

Тим часом, у водному законодавстві, крім терміну забруднення, вживається і термін засмічення. Причому ці поняття розрізняються. Тому представляється найбільш правильним виключати із суми збитків кошти, витрачені винними особами на ліквідацію не тільки забруднення, але і засмічення водних об'єктів.

Водний кодекс України дає визначення поняттям “забруднення” і “засмічення” водних ресурсів, відмежовуючи їх один від одного. Так, у відповідності зі статтею 1 Водного кодексу України під забрудненням вод розуміються несприятливі зміни складу і властивості вод водного об'єкту в результаті надходження в нього забруднюючих речовин. Засмічення вод - це привнесення у водний об'єкт сторонніх предметів і матеріалів, що шкідливо впливають на стан вод[4].

Юридична відповідальність, у тому числі і майнова, повинна наставати як за забруднення, так і за засмічення водних об'єктів. Однак у даній Методиці взагалі не вживається термін “засмічення”. Тим часом у пункті 2.2 цієї ж Методики мова йде фактично про засмічення водних об'єктів сміттям. Тому представляється доцільним зазначений пункт Методики викласти у наступній редакції: “Розрахунок збитків від засмічення водного об'єкту здійснюється за формулою...”, а також замінити по всьому тексту даного пункту термін “забруднення” на “засмічення”.

У Водному законодавстві визначена специфіка водних об'єктів, що стосується більш суворого правового режиму їх використання і охорони. Це обумовлено тим, що водні об'єкти мають визначені особливості, які

полягають в більшій ступені незахищеності від різного роду втручання в їх середовище як у результаті діяльності людини, так і природних сил. Однак правове регулювання майнової відповідальності за забруднення і засмічення водних об'єктів здійснюється без врахування особливостей функціонування цих водотоків.

Основною проблемою еколого-правової відповідальності за водопорушення є проблема повного відшкодування шкоди, заподіяної малим річкам. Як вже зазначалось, в статті 111 Водного кодексу України передбачено лише, що підприємства, установи, організації і громадяни, а також іноземні юридичні і фізичні особи та особи без громадянства зобов'язані відшкодувати збитки, заподіяні внаслідок порушень водного законодавства, у розмірах і порядку, визначених законодавством України [4]. Статтею 69 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" встановлено, що шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, підлягає компенсації, як правило, в повному обсязі без застосування норм зниження розміру стягнення та незалежно від збору за забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів [5]. Як бачимо, дана правова норма містить все ж таки можливі винятки із загального правила щодо повного відшкодування шкоди.

На нашу думку, дане положення не є виправданим, оскільки застосування цих можливих винятків із загального правила не сприяє створенню умов для розвитку водної галузі, відшкодуванню екологічної шкоди, компенсації матеріальних витрат на відновлення та охорону водних об'єктів від правопорушень. У будь-якому випадку шкоду малим річкам слід відшкодувати в повному розмірі. Частково або повністю пошкодивши чи знищивши водний об'єкт (в першу чергу, малу річку), вже важко або і неможливо відновити його природній стан, адже втрати при цьому фактично є або невідновними, або маловідновними, які б матеріальні ресурси при цьому не було залучено. До того ж потрібно немалий проміжок часу, щоб відновити, наприклад, ту кількість риби, що була знищена. А деякі види риб та рослинності можуть взагалі не підлягати відновленню. Тому необхідно запровадити більш жорсткі економічні санкції по відношенню до підприємств, організацій та

фізичних осіб, які спричинили екологічну шкоду малим річкам та їх водним ресурсам.

На даний час водне законодавство передбачає можливість компенсувати спричинені збитки не лише державі, але і водокористувачам з боку винних осіб. Правда, законодавець встановлює таку можливість, якщо дії винних осіб призвели до припинення права чи погіршення умов спеціального водокористування. Кабінетом Міністрів України затверджено Порядок відшкодування збитків, спричинених припиненням права або зміною умов спеціального водокористування. При цьому збитки можуть виникати для водокористувачів як в результаті правомірних дій юридичних та фізичних осіб, так і при порушенні ними водного законодавства. Між тим про майнову відповідальність можна вести мову лише у разі вчинення неправомірних дій з боку винних осіб [6; с.67-71].

Таким чином, при відшкодуванні шкоди за нормами цивільного законодавства стягуються збитки, які існують на момент заподіяння шкоди. Але при заподіянні шкоди водопорушеннями більшість збитків, заподіяних малим річкам, проявляються не одразу. Деякі з них на момент відшкодування шкоди ще взагалі не настали чи не отримали достатнього виразу, але вони, безумовно, настануть, коли до винної особи вже неможливо буде пред'явити претензії по їх відшкодуванню за збігом строку позовної давності. Тому шкода, завдана неправомірним використанням природних об'єктів, має характер не лише реальних, а й потенційних збитків.

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що особливостями еколого-правової відповідальності у сфері правопорушень щодо використання та охорони водних об'єктів є те, що шкода, яка спричиняється малим річкам, не співпадає з цивільно-правовим поняттям збитків, є складнішою за змістом, більшою за розміром, а тому, з врахуванням специфіки даного об'єкту природи, повинна відшкодовуватись за нормами екологічного, а не цивільного законодавства. Крім того, за цивільним законодавством заподіювач шкоди зобов'язаний компенсувати потерпілому витрати, понесені до розгляду справи, але не зобов'язаний відшкодувати майбутні

витрати; а витрати на відновлення попереднього стану водних об'єктів в більшості випадків не співпадають за часом з моментом заподіяння шкоди і виходять за межі строків позовної давності.

Література

1. Кравченко С.Н. Материальная ответственность в системе охраны природы. / С.Н. Кравченко. - К.: Вища школа, 1981.
2. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради, 2003, №№ 40-44, ст.356.
3. Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі в результаті порушення законодавства про охорону і раціональне використання водних ресурсів. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20.07.09. № 389.
4. Водний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 1995.- №24.- Ст.189.
5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року // Закони України. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України. – 1997. – Т. 2. – С. 46-80.
6. Гордеев В.И. Об имущественной ответственности за нарушение водного законодательства/ В.И. Гордеев // Право Украины. – 2008.- № 2.- С.46 - 49.

Анотація

Барчук І.В. Окремі аспекти еколого-правової відповідальності за неправомірне використання водних об'єктів в Україні. – Стаття.

Дана стаття присвячена визначенню окремих особливостей еколого-правової відповідальності у сфері порушень норм щодо використання окремих водних об'єктів згідно екологічного та цивільного законодавства України. Автор аналізує суперечності та дублювання норм у Цивільному кодексі України, Водному кодексі України та спеціальному акті – Методиці розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі в результаті порушення законодавства про охорону і раціональне використання водних ресурсів, пропонує власне рішення для вирішення даної проблеми.

Ключові слова: мала річка, плата за спеціальне водовикористання, захист малої річки.

Аннотация

Барчук И.В. Отдельные аспекты еколого-правовой ответственности за неправомерное использование водных объектов в Украине. – Статья.

Данная статья посвящена определению отдельных особенностей еколого-

правової відповідальності в сфері порушень норм використання окремих водних об'єктів згідно екологічного і громадянського законодавства України. Автор аналізує супереччя і дубляж норм в Громадянському кодексі України, Водному кодексі України і спеціальному акті – Методикі розрахунку розмірів компенсації збитків, заваних державі в результаті порушення законодавства про охорону і раціональне використання водних ресурсів, пропонує власний варіант для рішення даної проблеми.

Ключеві слова: мала річка, плата за спеціальне водокористування, захист малої річки.

Summary

Barchuk I.V. Certain aspects of ecological responsibility for illegal use of water objects in Ukraine. – Article.

The article is about some features of civil responsibility for breaking norms on use of small rivers according to ecological and civil legislation of Ukraine. Author analyses contradictory and duplicating norms in civil Code, in Water Code and special act – Methodics of counting damage for state of breaking norms about using and defend water legislation, proposing own decision for solve this problem.

Key words: small river, payment of special using water resources, defend of small river.



УДК 349.6

В.О. Джуган

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного та
господарського права і процесу
Івано-Франківського факультету
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ВОДНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Ст. 16 Конституції України проголошено, що забезпечення